

Imatges per a (molt) després d'una guerra

La Institució Alfons el Magnànim recupera en un volum els fons fotogràfics de l'anomenat "Arxiu de Tànger", una enigmàtica crònica en imatges de la Primera Guerra Mundial, realitzada per un fotògraf aficionat, que fou trobada casualment l'any 1999, una troballa rebuda pels experts com un gran esdeveniment. Repassem la suggestiva història que conté aquell arxiu i les raons de la seua importància. El gruix de les imatges es pot contemplar fins al 28 de febrer al Museu Valencià d'Etnologia.

Reportatge de Xavier Aliaga

1. Moulin de Laffaux, el terrible dia després d'un atac. La guerra de trinxeres esdevingué una autèntica carnisseria.
2. Un morter de 220 mil·límetres en plena acció. Aquesta arma trigava tres minuts a carregar-se i disparar.
3. Moment d'esplai atlètic a prop del front. Alguns dels soldats duen un uniforme roig que va ser retirat per la seua perillositat en la guerra moderna.
4. Ferits nord-americans en una imatge de l'any 1918.
5. Tomba enmig d'un paratge completament arrasat per les bombes.

La destrucció provocada per la guerra, els morts i ferits, les imatges de la quotidianitat dels soldats, les fileres de presoners atònits, o d'obrers, els prototancs, els primers avions de combat o els moments d'esplai a la rereguarda són algunes de les imatges de la Casa de la Imatge de Logronyo que es poden contemplar al Museu Valencià d'Etnologia. Fotografies arreplegades també en un volum editat per la Institució Alfons el Magnànim i que, per la seua qualitat, serveixen de crònica de la devastadora conflagració mundial dels inicis del segle XX. Un arxiu que conta una història però que, al mateix temps, té el seu propi i fascinant relat.

La trobada de l'arxiu, de fet, presenta perfils novel·lescos. L'any 1999, el fotoreporter de la Rioja Pablo Sanjuán treballava a Tànger (Marroc) en un projecte sobre les zones de frontera, tot just en un racó del planeta cruïlla de les cultures africana, francesa i espanyola. Durant una jornada de descans, dedicada per Sanjuán a ensumar material fotogràfic en un mercat ambulant, es produí una autèntica commoció: entre les andròmines el fotògraf trobà deu caixes de fusta que contenien una sèrie de negatius estereoscòpics amb imatges primordialment de la Primera Guerra Mundial.

Superat el primer impacte, el fotògraf comença a negociar la compra del material en contacte amb la Casa de la Imatge de Logronyo: 478 plaques negatives realitzades entre el febrer del 1916 i l'agost del 1935 amb una càmera Verascope Richard, un màquina produïda pensant en els fotògrafs aficionats, posada a la venda el 1893 i que tingué gran èxit als inicis del segle XX. Les imatges dels primers anys, un total de 254 fotografies, corresponien a la segona meitat de la guerra, al Front Occidental.

En aquestes imatges, l'autor, que sentia fascinació pels elements arquitectònics, retrata amb fruïció les destrosses provocades pel conflicte bèl·lic, les conseqüències de la política de terra crema-

da provocada pels alemanys en la seua retirada a la línia Hindenburg. Avançada la guerra, l'autor de les imatges demostra també una curiosa fascinació pels seus aliats britànics, sobretot pels escocesos amb *kilt*. També hi ha imatges curioses com la dels obrers forçats procedents de les colònies franceses d'Indoxina. Aquells motius, entre altres, configuren una crònica d'indubtable valor antropològic, històric i, fins i tot artístic. Es tracta, en aquest sentit, de fotografies realitzades amb una solvència tècnica més aviat notable i un sentit de l'oportunitat, un instint per captar el moment únic, també dignes de ser anotats.

Però no es tracta de captures realitzades per a un consum de masses, per ser contemplades als mitjans. La col·lecció, més aviat, és la d'un aficionat a la fotografia que, per circumstàncies, ha de participar activament en la guerra. Salvant totes les distàncies, serien les

fotografies del segle XXI fetes pels *marines* a l'Iraq amb el seu mòbil. Captades, això sí, amb un instint especial, amb una noció, tal vegada inconscient, de documentalista, amb un sentit de l'estètica indubtablement buscat, deliberat. La demostració que un fotògraf aficionat pot fer un treball valuós. Tot i que l'objectiu fóra bastir un arxiu sense més pretensió que la captació dels records i les impressions, per mostrar a amics i familiars, el resultat des del punt de vista dels experts i dels espectadors, arriba molt més enllà.

Comptat i debatut, es tracta, com destaca en el volum-catàleg Carlos Trapaderne, de la Casa de la Imatge de Logronyo, de fotografies "realment atractives per a l'espectador contemporani". "Aquesta fascinació estètica està estretament relacionada amb la capacitat tècnica de l'autor, que resol amb soltesa condicions complicades per al fet fotogràfic sense perdre de vista l'instant →

→ decisiu que dóna vida a les seues imatges”. “L'autor tenia una agudesada visual excepcional, molt allunyada de l'encartonada fotografia oficial i periodística de l'època. En composicions acurades, sap captar la immediatesa d'un conflicte mecànic i veloç a través de la instantaneïtat, una qualitat que la fotografia havia conquistat feia poc gràcies a les emulsions més sensibles i les càmeres més reduïdes”, rebla l'expert. Immediatesa i talent fotogràfic de les quals es beneficia l'ull del segle XXI a propòsit d'una guerra que, encara avui, continua provocant un interès estupefacte per la seua cruessa premonitòria. Es tracta, fet i fet, d'un “reporter amateur que es revela com un verdader autor”, conclou Trapaderne.

L'autoria de l'Arxiu de Tànger

Als descobridors de l'arxiu, totes aquestes circumstàncies els fascinaven. Però no hi havia informació directa sobre l'autor de les fotografies. Curiosament,

totes les plaques amb negatius contenen anotacions, però en cap moment n'apareix cap que faça referència a l'autor. No, directament. En una sèrie d'imatges realitzades el 8 d'agost del 1917, hi apareix un grup d'oficials ben relaxats fotografiats a la vora del riu. L'estampa bucòlica contenia informació addicional a l'estrictament sociològica o històrica: dues de les fotografies, gairebé idèntiques, presenten a un dels oficials canviant la seua posició; de seure en primer pla a estar dret al fons, cosa que indica que ve de preparar la càmera per a la instantània. Els investigadors havien trobat l'autor de les fotografies.

El fotògraf era un capità de l'exèrcit francès, de mitjana edat, condecorat amb la *croix de guerre*. L'anotació “Groupe Givord au Monchy-Humières” rebla el clau: els investigadors confirmaren l'existència d'un Groupe Givord pertanyent al Service Automobile. Després de lligar els darrers fils, l'enig-

màtic autor de l'Arxiu de Tànger deixà de ser-ho: Pierre Antoine Henri Givord (Lió, 1872) es confirmava com el brillant fotògraf aficionat que havia sabut captar l'essència de la Gran Guerra.

Fill d'una família acomodada de la seua ciutat natal, Givord començà estudis de dret que degué interrompre per allistar-se en l'exèrcit, l'any 1892. La seua fitxa militar el descriu com un home d'1,72 metres d'alçària, cabells castanys i ulls grisos. Després d'uns anys de servei, passà a la reserva. I l'any 1899 aconseguí l'ascens a subtenent en la reserva. En una època tan convulsa, Givord no podia descartar que l'exèrcit sol·licitara els seus serveis en algun moment. Mentrestant, es doctorà en dret i començà a exercir com a secretari judicial, però sense perdre la vinculació amb l'exèrcit. El clima prebèl·lic amb Alemanya a propòsit de les tensions colonials amb el kàiser Guillem II pel Marroc, i l'esclat nacionalista coincident amb el cèlebre cas

1. Una de les obsessions del fotògraf de l'Arxiu de Tànger fou retratar la destrucció produïda per la guerra. En primer pla, un soldat amb la barba generada pels llargs mesos en el front. 2. El nostre fotògraf tenia una curiosa fascinació pels aliats britànics i, especialment, pels escocesos, vestits amb el tradicional *kilt*. 3. Vora 50.000 annamites i 13.000 xinesos de la Indoxina francesa treballaren en els cossos de treball de l'exèrcit. 4. Dia d'Esbarjo del Grup Givord a la vora del riu a Monchy-Humières. Givord és l'oficial assegut al centre, amb uniforme més clar. 5. Oficials anglesos i escocesos posen per a Givord davant unes runes.

Dreyfus, foren un dels pòrtics a l'entrada de França en la Gran Guerra després d'aquell gran dòmino de reaccions posteriors a l'assassinat a Sarajevo de l'arxiduc d'Àustria, Francesc Ferran.

La plàcida i tal vegada provinciana vida de Givord sofrí un sotrac amb la mobilització. El nostre fotògraf fou incorporat a un regiment territorial, una unitat en reserva a la zona de Lió que no s'incorporà al front fins la salvatge batalla del Marne. El capità Givord no hi participa directament, com tampoc en la carnisseria fanàtica de Verdun, una màquina de triturar soldats provocada per l'entestament de l'alt estat major francès. Malgrat ser a la rereguarda, Givord ofereix imatges de les zones de trinxeres, l'epicentre d'algunes de les

salvatjades militars més sagnants de la història. I d'uns altres motius esmentats més amunt.

El tomb que fa la guerra al març del 1918, amb una ofensiva alemanya espectacular que torna a amenaçar París com al principi dels combats, posa Givord en el centre de les operacions. I generà la seua acció més distingida: en plena retirada aliada, el capità-fotògraf dirigeix una ràpida evacuació a Le-Pléssis-de-Roye el 30 de març. I entre els dies 5 i 15 d'abril, trasllada sota el foc enemic el material sanitari de l'hospital de Resson-sur-Matz. Aquesta acció, d'indubtable talent logístic, li valdrà una menció brillant en el seu historial. L'any 1920, fins i tot, coincidint amb el segon aniversari del final de la

guerra, és nomenat Chevalier de la Legion d'Honneur.

El turista metòdic

La relació de Givord amb l'exèrcit es perllongà fins al 1933. Acabat el conflicte, la resta de fotografies de l'arxiu mostra les dues grans aficions de l'oficial francès: l'alpinisme i el turisme. Imatges, lògicament, de menor valor històric, fetes a Tunísia, Algèria, Àustria, Itàlia i gairebé tot França. L'arxiu s'interromp l'any 1935. Fins a la seua mort, l'any 1960, a Lió, a 88 anys, es dedicà a tasques d'edició. Una llarga vida potser sense consciència d'haver fet de brillant cronista de la Gran Guerra. D'haver produït un valuós material recuperat d'un polsegós mercat de Tànger. ●

Picanya,
un viure
diferent